

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

Меленко О. С.

Розвиток системи стратегічних комунікацій потребує адекватних механізмів свого забезпечення. Це вимагає переосмислення ролі адміністративного права в якості дієвого регулятора суспільних відносин. Стратегічні комунікації так і не стали предметом серйозних правових досліджень в яких було б наведено наукову аргументацію на користь їх розуміння в якості правової категорії.

У переважній більшості публікацій виділено два підходи. В одній групі досліджень авторами використовуються визначення, що містяться в міжнародних документах без врахування правових сімей, систем права, систем законодавства, форм правління, традицій право- і державотворення. В іншій групі, автори послуговуються визначенням, яке містилося в Доктрині інформаційної безпеки України.

Проведений контент-аналіз текстів юридичних документів дозволив окреслити семантичні валентності категорійно-понятійних рядів, якими описують суспільні відносини у сфері страткому. Це надало можливість виявити інтегративні зв'язки, які мали б бути матеріалізованими в законотворчості. Але цього допоки не сталося, адже стратегічні комунікації так і не стали правовою категорією.

Прикладний аспект дослідження полягає в інтерпретації смислоутворюючих конструкцій, які виникають внаслідок нової соціальної та правової реальності, яка впливає на право, на весь правовий організм. Статтю структуровано на два основні блоки: 1) аналізується нормативні визначення поняття «стратегічних комунікацій»; 2) досліджено стан наукової рефлексії правників даного поняття.

Продемонстровано відсутність системного підходу в законодавстві України, нелогічність, суперечність і частотна неадекватність застосовуваної термінології, порушення правил юридичної техніки. Переосмислення соціальної реальності багато в чому відбувається на підставі заперечення того, що було раніше, несприйняття нового і спроб адаптувати іноземний досвід до українських реалій. Подібні процеси спостерігаються і щодо страткому, в тому числі й у текстах нормативних актів, де даний термін використовується лише як ширма, а надалі не конкретизується і не використовуються майже у жодному з актів стратегічної правотворчості.

Застосування методів правничої герменевтики уможливило обґрунтувати необхідність формування ієрархічної системи нормативних актів, що регулю-

ють суспільні відносини у сфері стратегічних комунікацій.

Ключові слова: стратегічні комунікації, правова категорія, правовідносини у сфері стратегічних комунікацій, стратегічний наратив, правовий дискурс, правові основи, адміністративно-правове регулювання, державна політика.

Melenko O. S. Strategic communications as a legal category

The development of the strategic communications system needs adequate mechanisms to ensure its implementation. This requires a rethinking of the role of administrative law as an effective regulator of social relations. Strategic communications have not been the subject of solid legal studies that would provide scientific arguments in favor of their understanding as a legal category.

In the vast majority of publications, two approaches are distinguished. In one group of studies, the authors use the definitions contained in international documents without considering legal families, systems of law, legislative systems, forms of government, traditions of law and state building. In the other one, the authors use the definition from the Doctrine of Information Security of Ukraine.

The conducted content analysis of the texts of legal documents allowed outlining the semantic valences of the series of categories and concepts describing social relations within strategic communication (stratcom). This made it possible to identify integrative links that should be materialized in law-making. However, this has not happened yet because strategic communications did not become a legal category.

The applied aspect of the study is to interpret the meaning-forming constructions arising from the new social and legal reality which affects law and the entire legal body. The article comprises two main sections: 1) it analyzes the normative definitions of the concept of "strategic communications"; 2) it examines the state of scientific reflection of lawyers on the relevant concept.

The author demonstrates the lack of a systematic approach in Ukrainian legislation, alogism, contradiction and frequent inadequacy of the terminology used, and violation of the rules of legal technique. The rethinking

of social reality is largely based on the denial of what happened before, rejection of the new, and attempts to adapt foreign experience to Ukrainian realities. Similar processes are observed in relation to stratcom, including in the texts of regulatory acts where the term is employed as a screen and is not further specified and used in almost any act of strategic lawmaking.

The application of the methods of legal hermeneutics made it possible to substantiate the need to form a hierarchical system of normative acts regulating social relations in the field of strategic communications.

Key words: *strategic communications, legal category, legal relations on strategic communications, strategic narrative, legal discourse, legal framework, administrative law regulation, state policy.*

Загальна постановка проблеми. Стратегічні комунікації на сьогодні так і не стали об'єктом правової науки.

Відсутній повний опис поняття, складових елементів, зв'язків між ними.

У переважній більшості публікацій, стратком розглядається через аналіз одного із його компонентів, що нівелює системність його як явища.

Дослідження системи через аналіз його елементів не дає можливостей до узагальнень, через що стратком не став правовою категорією.

Війна довела, що більшість прорахунків в державній політиці і недієвість норм права, стали наслідком фрагментарного мислення і фрагментарної діяльності, застосування реактивного підходу. Втрачено системність, зв'язки, наступність. Без цього досягти перемоги неможливо, адже хаос можна подолати лише системністю.

Відсутність досліджень стратегічних комунікацій в якості нового явища правової реальності і зумовлює написання даної статті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останніми роками проблематика стратегічних комунікацій дедалі частіше порушується українськими дослідниками різних напрямів. Утім визначальною рисою і вектором розвитку думок та аналітики виступають підходи щодо розгляду стратегічних комунікацій через аналіз його окремих елементів. До ключових авторів, які досліджують стратком на сучасному етапі, можна віднести: А. Баровська, Д. Дубов, І. Іжурова, В. Кушнір, В. Ліпкан, Т. Сивак, М. Шкляр та ін.

Утім у статтях даних дослідників стратегічні комунікації не розглядаються в якості правової категорії і не досліджуються за допомогою методології правових наук, не інтерпретуються елементом правової ідеології.

Метою статті є формулювання та композиція комплексної аргументації щодо правової сутності стратегічних комунікацій, доведення гіпотези про те, що стратегічні комунікації виступають правовою категорією. Відповідним завданням виступає формування моделі нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у розглядуваній сфері.

Виклад основного матеріалу.

Нормативні підходи

В Україні вперше на стратегічні комунікації було зазначено в Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» [1] після ратифікації Угоди про асоціацію з ЄС, при визначенні першочергових реформ і програм, зокрема програми 10: Програма популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі, яка з-поміж інших завдань має фокусуватися на забезпеченні підсилення інституційної спроможності для здійснення міжнародних стратегічних комунікацій (далі - *стратком*).

У Воєнній доктрині України та Доктрині інформаційної безпеки України 2017 року за часів президента П. Порошенка було закріплено терміни:

1) **стратегічні комунікації** - скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави - публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави;

2) **«стратегічний нарратив»**, який визначався як спеціально підготовлений текст, призначений для вербального викладення у процесі стратегічних комунікацій із метою інформаційного впливу на цільову аудиторію [2-3].

Відзначимо, це визначення, ідентичне тому, що було запропоновано у 2009 році в проекті «Політики стратегічних комунікацій НАТО» за редакцією А. Расмуссена, де **стратегічні комунікації** визначалися як: скоординоване та належне використання комунікативних можливостей і діяльності НАТО - публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків з громадськістю, інформаційних і психологічних операцій у разі необхідності для підтримки політики Альянсу, операцій та заходів із метою просування цілей НАТО [4].

Доктрина втратила чинність на підставі Указу президента В. Зеленського [5].

Замість неї було ухвалено Стратегію інформаційної безпеки, в якій було визначено наступні поняття: 1) **стратегічні комунікації** - скоординоване і належне використання комунікативних

можливостей держави - публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави; 2) *стратегічний наратив* - спеціально підготовлений текст, призначений для вербального викладення у процесі стратегічних комунікацій з метою інформаційного впливу на цільову аудиторію. Також надано визначення поняттям: *урядові комунікації, кризові та антикризові комунікації, стратегічний наратив*.

Таким чином, виходячи з наведеного визначення, доходимо наступних висновків:

- стратегічні комунікації набагато ширші за урядові комунікації, кризові, антикризові та будь-які інші види комунікацій (які повністю охоплюються комунікативною політикою);

- стратегічні комунікації - ширші за комунікативну політику;

- стратком - процес використання комплексних можливостей;

- структура комплексних можливостей страткому, тобто складові компоненти, включають: 1) публічну дипломатію; 2) зв'язки з громадськістю; 3) військові зв'язки; 4) інформаційні та психологічні операції; 5) заходи, спрямовані на просування цілей держави. Відповідно до даних компонентів моделюємо п'ять груп суспільних відносин, що в цілому можуть об'єднатися до загальної групи: *суспільні відносини у сфері стратегічних комунікацій*.

Так само наголосимо, на видаленні поняття «стратегічні комунікації», яке містилося у ч. 16 ст. 4 розділу 1 Воєнної доктрини України від 2015 року з тексту Стратегії воєнної безпеки України в редакції команди В. Зеленського [6]. Визначення даного поняття повністю було перенесено до Стратегії інформаційної безпеки, на що нами зазначено вище в статті.

Однак, навіть суто логічно, це суперечить змісту *страткому*, який було чітко визначено в Дорожній карті Партнерства між РНБОУ та Міжнародним секретаріатом НАТО. У даному рамковому документі чітко було визначено, що **налагоджена система стратегічних комунікацій має стати складовою національної стратегії України**.

Із цієї тези можемо виділити принаймні декілька наступних важливих висновків:

- 1) *стратегічні комунікації* - це система (у класичному розумінні, викладеному в таких науках і теоріях, як: теорія систем, системний підхід, системологія, синергетичний та кібернетичний підходи);

- 2) *стратегічні комунікації* - це складова національної стратегії (тобто стратегічні комунікації регулюють не окремі сегменти суспільних відносин, а комплекс цих відносин у своїй органічній єдності у сфері реалізації національної стратегії держави);

- 3) постулюється необхідність розроблення документа метаконцептуального рівня, вищого за Стратегію національної безпеки України - національної стратегії (геостратегії, української доктрини тощо).

Викликає подив, чому, незважаючи на те, що саме у воєнній сфері стратегічні комунікації набули найбільшого свого розвитку: були створені відповідні організаційні структури (в тому числі наукові), численні аналітичні групи, розроблено чимало відомчих аналітичних документів, проведено конференцій та інших важливих заходів (не кажучи вже про безпосереднє проведення в рамках МО інформаційно-психологічних операцій, функціонування Сил спеціальних операцій, штатних посад зі стратегічних комунікацій тощо) визначення ключового поняття у Стратегії воєнної безпеки України відсутнє. Також МО України єдиний суб'єкт державної влади, який має власну, офіційно затверджену *Концепцію стратегічних комунікацій* [7]. З позицій нормотворення є не зрозумілим, на якій базі засновано даний документ, яке місце він посідає в ієрархічній системі нормативно-правових актів (далі - НПА), що регулюють суспільні відносини у сфері страткому на макрорівні.

Відзначимо на той факт, що сам термін згадується в певних НПА. Проте це відбувається без будь-яких пояснень або відсилок на його значення, яким оперують його укладачі. До таких НПА налужать:

- Дорожня карта Партнерства у сфері стратегічних комунікацій між РНБОУ та Міжнародним секретаріатом НАТО, від 22 вересня 2015 року;

- Рішення РНБОУ від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України» (у *тексті Стратегії кібербезпеки України від 28 серпня 2021 згадка про стратком взагалі відсутня*);

- Указ Президента України № 92/2016 від 4 березня 2016 року «Про концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України»;

- Указ Президента України № 240/2016 від 6 червня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України».

У даному аспекті чергове питання до професійної компетентності укладачів актів стратегічної правотворчості, їхньої ідеології, в тому

числі й правової, та державницької позиції, а взагалі необхідності надання правової оцінки їх діяльності в інтересах держави, а не певних олігархічних кланів, груп, транснаціональних корпорацій.

Звичайно, що в рамках аналізу зарубіжного досвіду нами встановлено більший рівень як вивченості даного поняття, так і спроб його легітимації в рамках рішень різних органів.

Зокрема, в Спільному зверненні до Європейської ради 2016 року *стратегічні комунікації* визначаються в якості інструментарію, здатного підвищувати *соціальну стійкість* [8].

З урахуванням теоретичного вектору даної статті та її предмета - *стратегічні комунікації як правова категорія* - нами було здійснено контент-аналіз, в якому ключовими денотатами виступали терміни «*стратегічний*» і «*комунікація*». Таким чином, нами, на підставі герменевтичного і формально-юридичного аналізу, а також методів правничої герменевтики здійснено спробу сформулювати формальне легальне ядро категорійно-понятійної системи, дериват правничих термінів, де ключовими поняттями виступають терміни «*стратегічний*» і «*комунікація*». З позицій широко вживаної багатьма авторами (як свідчить аналіз поінколи: неусвідомлено) індуктивної логіки, це уможливить намітити шляхи до розуміння терміну «*стратегічні комунікації*».

Для аналізу візьмемо акти стратегічної правотворчості, видані Президентом України у 2021 році, тобто році, який передував війні, і теоретично мав закласти фундамент для реалізації саме стратегії розвитку України, адже саме у цьому безпосередньо і полягає **призначення актів стратегічної правотворчості**: ефективне регулювання стратегічних відносин, з метою досягнення стратегічних цілей і реалізації стратегічних національних інтересів та стратегічних пріоритетів, дороговказом чого виступає стратегічний курс, який досягається за допомогою стратегічного управління у стратегічній взаємодії зі стратегічними партнерами.

Терміни будуть подані в дужках і розділені відповідно крапкою з комою.

Відмітимо, що відповідно до п. 66 Стратегії національної безпеки України в редакції 2020 року, у 2021 році Президентом України було затверджено наступні стратегії:

1) *Стратегія деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя* («*стратегічний*»: стратегічний плацдарм,

стратегічний курс; «*комунікація*»: комунікаційні заходи, засоби комунікацій) [9];

2) *Стратегія воєнної безпеки України* («*стратегічний*»: стратегічний аналіз, стратегічне розгортання військ, Стратегічний оборонний бюлетень, *стратегічні комунікації у сфері оборони*, стратегічні дії (стратегічне розгортання, територіальна оборона України, руху опору, операції сил оборони), воєнно-стратегічні обмеження, стратегічне планування, стратегічна мобільність, стратегічно помилкові рішення; «*комунікація*»: канали комунікації, телекомунікації) [6];

3) *Стратегія людського розвитку* («*стратегічний*»: стратегічне значення, стратегічна ціль; «*комунікація*»: комунікаційна ціль, комунікаційна кампанія, інформаційно-комунікаційні технології) [10];

4) *Стратегія економічної безпеки України* («*стратегічний*»: стратегічний курс, стратегічно корисні копалини, стратегічні галузі економіки, стратегічне значення, стратегічні партнери, стратегічні об'єкти державного значення, стратегічні документи, стратегічне планування. *Жодної лексеми із лексемою «комунікація» або атрибутивом «комунікативний» - не встановлено*) [11];

5) *Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України* («*стратегічний*»: стратегічне планування, стратегічна роль, стратегічний рівень, стратегічні документи, стратегічні галузі промисловості, стратегічний менеджмент, стратегічне значення; «*комунікація*»: телекомунікаційна галузь) [12];

6) *Стратегія зовнішньополітичної діяльності України* («*стратегічний*»: стратегічний курс, відносини пріоритетного стратегічного характеру, стратегічна автономність ЄС, Стратегічна концепція НАТО, стратегічне партнерство, стратегічне значення, стратегічна сфера, стратегічний енергетичний діалог, *ефективна система стратегічних комунікацій* (п. 221), стратегічно виважена зовнішньополітична діяльність; «*комунікація*»: ефективна комунікація, інформаційно-комунікаційна система, інтенсивні політичні комунікації) [13];

7) *Стратегія кібербезпеки України* («*стратегічний*»: стратегічні види сировини, стратегічні цілі, стратегічні завдання, стратегічний рівень, стратегічні відносини, стратегічно важливі установи; «*комунікація*»: електронні (квантові) комунікації, інформаційно-комунікаційні технології (системи), телекомунікаційні системи) [14];

8) *Стратегія біобезпеки та біологічного захисту* («*стратегічний*»: стратегічний план,

стратегічний національний пріоритет. *Жодної лексеми із атрибутивом «комунікація», не встановлено* [15];

9) Стратегія інформаційної безпеки («стратегічний»: стратегічні цілі, *стратегічні комунікації, ефективна система стратегічних комунікацій, сфера стратегічних комунікацій, стратегічні комунікації сил оборони*, стратегічний наратив, стратегічне планування, стратегічний курс, стратегічні питання розвитку; «комунікація»: антикризові комунікації, кризові комунікації, урядові комунікації, комунікативні можливості, засоби комунікацій, телекомунікаційні мережі) [5].

Серед проаналізованих документів безпосередньо на «стратегічні комунікації» згадується лише в: Стратегії інформаційної безпеки, Стратегії воєнної безпеки України і Стратегії зовнішньополітичної діяльності України. Причому якщо в Стратегії інформаційної безпеки вказується на «стратегічні комунікації сил оборони», то у секторальному документі воєнної сфери прямо вказується на такий вид стратком як «стратегічні комунікації у сфері оборони». Констатуємо: в одній сфері суспільних відносин - воєнній - виділено різні критерії на позначення страткому.

Тож навіть при вживанні лише три рази у ключових актах стратегічної правотворчості, ми не можемо стверджувати про застосування нормотворцем (авторами/учасниками нормопроектної діяльності) уніфікованої термінології. Що початково свідчить про нерозуміння укладачами правої сутності страткому, неволодіння елементарними азами юридичної техніки.

Відзначимо і на відсутність згадки про будь-які «комунікації» в двох стратегіях. А також зазначення лише одного разу на «стратегічний наратив».

Також є згадка і в *Стратегії забезпечення державної безпеки*, яку було ухвалено напередодні агресивної варварської війни, однак в цьому документі також відзначається на «стратегічні і концептуальні» документи, утім визначення даного поняття не надається [16].

Стилістика даних документів, численні юридичні помилки, відсутність гіперзв'язків, неефективність, кон'юнктурність і так далі - виступатимуть окремою темою нашого розгляду; підкреслимо: наукового і об'єктивного. Питання не у тому, за якого президента готувалися ті чи інші НПА, а у тому, чи були вони підготовлені із додержанням усіх вимог юридичної техніки, чи справили вони початково запрограмований вплив

на суспільні відносини, чи були вони ефективними в розрізі реалізації національної стратегії. Тому будь-яка критика з нашого боку, є суто науковою і має розглядатися в аспекті наукового плюралізму.

Висновуємо щодо рівня розповсюдженості терміна «стратегічні комунікації» у чинних НПА. Дана категорія поки не стала правовою і не отримала належного визнання, розповсюдження і легального визнання.

Навіть на сайті профільного Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, який було утворено при міністерстві культури та інформаційної політики України прямо *не зазначається не необхідність правового регулювання стратегічних комунікацій* [17].

Немає згадки про стратегічні комунікації і в Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», який визначає мету, завдання, принципи, напрями, особливості формування та реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності як складової забезпечення національної безпеки України [18]. Адже якщо стратком є ширшим за національну безпеку, то він має бути присутнім в будь-якій складовій національної безпеки. Це звичайне правило дедуктивної логіки.

Однак позитивним є надання у ст. 7 згаданого закону визначення поняттю «стратегічні документи», на що було без позначення змісту вказано в Стратегії забезпечення державної безпеки від 2022 року.

Стратегічними документами державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності є:

- 1) **Стратегія** утвердження української національної та громадянської ідентичності;
- 2) **державні цільові, регіональні та місцеві програми** з утвердження української національної та громадянської ідентичності;
- 3) **плани заходів** із утвердження української національної та громадянської ідентичності центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування.

Таким чином, фактично, вбачаємо презентовану мікромодель ієрархічної системи документів, які у своїй сукупності мають системно регулювати суспільні відносини в означеній сфері.

Таким чином, на підставі аналізу НПА, формуємо два відповідні деривата термінології, категорійно-понятійну систему страткому:

1) **стратегічний**: автономність; аналіз; важливі установи; види сировини; відносини пріоритетного стратегічного характеру; відносини; галузі економіки, промисловості; діалог; виражена діяльність; документи; значення; комунікації / ефективна система стратегічних комунікацій / сфера страткому / стратком сил оборони / стратком у сфері оборони; концепція; корисні копаліни; курс; менеджмент; мобільність; наратив; національний пріоритет; об'єкти державного значення; обмеження; партнери / партнерство; питання розвитку; планування / план; плацдарм; помилкове рішення; рівень; розгортання; роль; сфера; ціль;

2) **комунікація/комунікаційний**: антикризові / кризові; електронні; ефективні; засоби; заходи; інформаційно-комунікаційні технології / система; кампанія; канали; можливості; політичні; телекомунікації / телекомунікаційна галузь, системи, мережі; урядові; ціль.

Якщо проаналізувати дані терміни, які начебто за задумом представників фрагментарності та індуктивної логіки, мають складати ядро «категорійно-понятійної системи» страткому, то доходимо чіткого висновку: дані терміни не описують стратегічні комунікації, жодне співставлення, конфігурація та їхнє об'єднання не приводять до розуміння сутності страткому. Адже вони мають до нього лише побічне значення. Окремий аналіз даних термінів з метою розуміння сутності страткому як системи, можемо виразити хрестоматійним прикладом неправильностей мови (за Аристотелем), зокрема одним з підвидів: *неправильне поєднання слів*: «Сократ дурень. Сократ музикант. Отож, Сократ - дурний музикант».

Тож, нами було чітко проілюстровано і доведено хибність застосування фрагментарного підходу та методів індуктивної логіки до аналізу системних явищ. Стратегічні комунікації мають аналізуватися в якості нерозривної лексичної одиниці, стійке словосполучення, здатне позначати окремий вид суспільних відносин, предмети, явища, та їх атрибутивні ознаки.

Сформульовано науково обґрунтований **методологічний висновок**: застосування методів індуктивної логіки, індукції унеможлиблює розуміння стратегічних комунікацій як системного явища. Звідси: будь-які спроби аналізувати стратком через вивчення його окремих елементів: «стратегій» та «комунікацій» - приречені на провал, оскільки не будуть відображати системної картини універсуму та взагалі системності страткому як багаторівневого та складного явища.

Важливим для повноти аналізу є звернення до правничих досліджень, з метою закріплення цілісності уявлення про репрезентацію в правовому дискурсі такої категорії, як **стратегічні комунікації**.

Наукові підходи до формування правової категорії

Нині стратегічні комунікації не становлять собою парадигмальну правову категорію, яка має відбивати діалектику життєво важливих процесів і явищ державно-правової дійсності.

Категорія страткому має багатопланове навантаження. Її осягнення має відбуватись через розуміння сутності правових абстракцій. Саме в них відбувається конкретизація права: вони виражають основні сторони внутрішньої організації правової форми суспільного життя і виступають опорними пунктами структурних рядів правових категорій. Більше того, з їх допомогою відображаються моменти розвитку і дії права, через що вони є необхідними для характеристики генези і функціонування правової системи [19, с. 156].

Наразі для українських вчених-правників формується новий виклик: розроблення **правових засад ефективного функціонування системи стратегічних комунікацій**.

У нашій країні наукових правничих публікацій із цієї теми небагато. Тому розглянемо основні з них із використанням хронологічного критерію.

Першим, хто порушив питання формування **права стратегічних комунікацій** був В. Ліпкан, який визначив його як галузь внутрішнього права, принципи і норми якої регулюють суспільні відносини у сфері стратегічних комунікацій [20, с. 285]. Таким чином, даним вченим констатується на: 1) наявність правового явища - стратегічні комунікації; 2) наявність комплексних суспільних відносин, які формуються, і розвиваються у сфері страткому; 3) існування окремих принципів та норм, які мають системно чинити правовий вплив на дану групу відносин.

Під редакцією В. Ліпкана у 2015 році було підготовлено і надруковано в 2016 році перший в Україні словник, в якому феномен стратегічних комунікацій розглядається з позицій системного підходу та сучасних інформаціологічних та комунікативних стратегій. Важливим є те, що основна термінологія довідника успішно була успішно апробована як при реалізації інформаційної політики Т. Поповою, яка підготувала передмову до словника, так і при викладанні В. Ліпканом курсу «Стратегічні комунікації» в Одеському регіональному інституті державного управління при НАДУ

при Президентіві України. Ключовою позицією В. Ліпкана виступає інтеграція та синхронізація, через що термінологія словника відбиває категорії різних галузей знань. Але для нас важливим є вказівка давного вченого саме на право.

Заслуговує на схвалення також позиція даного вченого, який відмічає, що «за концепцією словника, у трактуванні ключової термінології відбувається злиття законодавчого, мовно-лексикографічного і доктринального тлумачення; враховувалася динаміка змін у законодавстві, доповнення чинних нормативних актів новими поняттями або модернізації вже існуючих» [20, с. 18]. Варто відмітити, що даним вченим і його науковою школою підготовлено чимало наукових статей, в яких розкривається поняття, зміст та призначення, функції та завдання стратегічних комунікацій, стратегічні комунікації аналізувалися крізь призму державотворчих процесів і також в розрізі дослідження правових засад інформаційного суспільства [21-23], які будуть аналізуватися нами далі по ходу дослідження.

Утім *констатуємо*: незважаючи на значний масив публікацій та аналітики, в роботах В. Ліпкана стратегічні комунікації так і не стали і не виступали безпосереднім об'єктом правового дослідження.

У 2017 році вийшла в світ наукова публікація Ю. Лапутіної, в якій авторкинею відзначається, що здійснення стратегічних комунікацій надається важлива роль в системі забезпечення обороноздатності держави, просування її інтересів у світі. Однак попри назву статті щодо «*правового регулювання страткому*», по тексту статті не простежується конкретних пропозицій щодо удосконалення саме правового регулювання [24].

Важливими виступили дослідження Д. Дубова і А. Баровської, в яких автори здійснили спроби окреслення організаційно-правових проблем впровадження системи стратегічних комунікацій [25]. Але знову відзначаємо: авторами не було запропоновано конкретних механізмів правового регулювання, не сформульовано чіткої аргументації щодо існування окремих правовідносин у сфері страткому, а самі стратегічні комунікації на презентувалися і не ідентифікувалися в якості правової категорії.

Змістовною виступила, підготовлена у 2020 році, публікація І. М. Шопіної, в якій стратегічні комунікації інтерпретуються в якості правової категорії [26]. Однак авторкиня одразу ж чітко звузила стратком до «інформаційної діяльності суб'єктів публічного адміністрування» [26, с. 159].

По тексті статті аналізуються питання виняткової *комунікативного характеру*, так само як і відповідні ним НПА, які регулюють відповідні суспільні відносини; наводяться результати соціологічних досліджень ефективності різноманітних *комунікаційних стратегій*. Відтак, по суті поняття «стратегічні комунікації» було підмінено аналізом понять «*комунікативної політики*» та «*комунікаційних стратегій*». Результатом такої підміни і виступило пропонуване авторкинею визначення *страткому*: визначені Конституцією та міжнародними договорами України, законами України та підзаконними НПА види інформаційної діяльності суб'єктів публічного адміністрування та інститутів громадянського суспільства, спрямовані на досягнення їх цілей глобального характеру [26, с. 161]. Дане визначення є занадто абстрактним і не розкриває жодних ознак страткому як окремого явища і правового феномену.

У 2021 році Д. С. Пономарьова розглядаючи *стратегічні комунікації*, відзначила, що вони за своєю сутністю є видом інформаційної взаємодії, суб'єкти якої прагнуть досягати своїх цілей за допомогою арсеналу спеціальних засобів, найбільш важливим з яких є стратегічний нарратив; організаційні та нормативно-правові аспекти стратегічних комунікацій однозначно *охоплюються методологічним апаратом правової науки* [27].

У цьому ж році згадування про *правовий аспект страткому* знаходимо і в науковій публікації І. О. Остапенко, який вказує, що *стратком*, виступає умовою національного спротиву. Зокрема дослідник відзначає: «Подальша розбудова стратегічних комунікацій в умовах стрімкого розвитку інформатизації суспільства та високого рівня інформаційних викликів і загроз є необхідною та невід'ємною умовою правового забезпечення національного спротиву в Україні» [28, с. 118].

Звичайно певним чином можуть лягти в основу розроблення теми нашого дослідження як окремі наукові публікації [29-34], в рамках напрацювань щодо організаційних форм становлення і будови стратегічних комунікацій, так і відповідні НПА [35-40].

Утім, це носитиме більше характер екстраполяції і характеризується нами як масив допоміжної, додаткової, суміжної джерельної бази, яку, однак, не може бути нами віднесено до багажу правничих розвідок, в яких чітким та однозначним предметом визначені стратегічні комунікації. Однак, безперечно, дані публікації будуть нами використані в подальших наукових публікаціях

при аналізові стану функціонування системи стратегічних комунікацій та напрямках підвищення ефективності її функціонування.

Здійснений догматико-юридичний аналіз відповідних актів стратегічної правотворчості, а також логіко-семантичний аналіз наукових праць, присвячених проблемам правового регулювання суспільних відносин у сфері страткому, дає змогу дійти висновку про відсутність системного підходу щодо як впровадження даної системи, так і формування ефективної системи її правового регулювання.

Більше того, як авторами, так і в текстах окремих НПА лише наголошується на необхідності «*формування ефективної системи стратегічних комунікацій*», утім конкретних пропозицій, моделей, підходів нами не виявлено.

Коріння цього криються в недостатньо повному розумінні правниками сутності даного явища, а також строкатості наукових підходів до розуміння ролі та призначення, структурних компонентів та зв'язків між ними в рамках єдиної системи стратегічних комунікацій. Також дається взнаки прагнення окремих груп авторів відпрацювати грантові кошти, і у власні наукові публікації вкладати наперед визначений та потрібний замовнику гранту зміст, який може не завжди відповідати національним інтересам.

Такий підхід не сприяє формування об'єктивного знання про те чи інше явище. Більше того, це не дає можливості формулювати закономірності розвитку системи страткому в умовах ведення агресивної війни, перерозподілу в глобальному світі сил впливу та контролю над природними ресурсами, виразних тенденціях ревізійнізму, в тому числі використання значного впливу лобістських структур та агентурної мережі за кордоном для нівелювання зовнішньої політики України, підриву єдності щодо руху України в НАТО та ЄС.

На думку одного із засновників теорії страткому в Україні В. А. Ліпкана ключовим завданням стратегічних комунікацій виступає гарантування реалізації національних інтересів через державну політику у сферах функціонування і розвитку медіапростору, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації та захисту інформаційних прав людини, в галузях інформаційної безпеки та електронного урядування тощо [20; 41].

І хоча в даному визначенні акцент здійснено лише на одну сферу суспільних відносин - інформаційну, при безпосередньому визначенні поняття даний вчений описує *стратегічні комунікації* як скоординовані урядом держави зусилля,

спрямовані на розуміння цільової аудиторії з метою створення, зміцнення та збереження сприятливих умов для просування національних інтересів, політики та цілей держави через використання узгоджених концепцій, стратегій, доктрин і програм, планів, тем, меседжів і продуктів, поєднані та синхронізовані з діями усіх елементів національної могутності [20, с. 350-351]. Відтак, стратегічні комунікації тісно переплетені з національними інтересами, більше того - вплетені в структуру та організм державної політики, синхронізовані із нею. Відтак *синхронізація комунікацій* виступає процесом координації й узгодження програм, планів, наративів, повідомлень, образів, операцій і дій на підтримку державних стратегічних завдань для забезпечення цілісності та послідовності повідомлень до найнижчого рівня шляхом інтеграції й узгодженості комунікаційної діяльності всіх суб'єктів публічного управління [42, с. 158].

Розвиваючи думки щодо необхідності застосування системного підходу при вивченні страткому стосовно публічного управління розмірковує і Т. В. Сивак, яка визначає дане поняття в якості складної системи, що володіє сукупністю властивостей, таких як цілісність, адаптивність, інтеграційність, емерджентність, синергетичність, завдяки яким доповнює і забезпечує розвиток системи публічного управління; *стратегічні комунікації в системі публічного управління* визначаються як процес координації та синхронізації наративів, тем, повідомлень, окремих заходів і дій в межах усієї пов'язаної ієрархічної комунікаційної системи суб'єктів публічного управління для взаємодії з цільовими аудиторіями, окремими групами суспільства, на які здійснюється інформаційний вплив з метою досягнення стратегічних цілей [30, с. 132; 34].

Важливим в даному визначенні є зазначення даною авторкинею на те, що Стратегічні комунікації впливають на всі рівні державного управління: стратегічний, тактичний та оперативний, тобто, вони є формою стратегічного розвитку [42].

Відтак коло та сфера суспільних відносин є значними для того, щоб правники, врешті-решт взяли до свого предметного аналізу дане явище.

Висновки:

1. У статті доведено необхідність легітимації терміну «стратегічні комунікації».

2. Аналіз законодавства про стратегічні комунікації уможливив дійти методологічного висновку, що застосування методів індуктивної логіки, індукції унеможлиблює розуміння стратегічних комунікацій як системного явища.

Звідси: будь-які спроби аналізувати стратком через вивчення його окремих елементів «стратегій» та «комунікацій» приречені на провал, оскільки не будуть відображати системної картини універсуму та взагалі системності страткому як комплексного явища.

3. Застосування методів правничої герменевтики, формально-юридичного підходу уможливили спростувати прагматичність та доцільність використання фрагментарного підходу та індуктивної логіки для вивчення страткому.

4. *Дослідження доктринального рівня* вивчення страткому в якості правової категорії виявили значний потенціал в середовищі праників, наявність інтелектуальних можливостей та спроможностей для виходу на системний рівень. Не зважаючи на домінуючий підхід щодо ототожнення страткому із комунікативною політикою або комунікаційними технологіями, в Україні існує масив публікацій, в який доводиться в той чи інший спосіб правовий зміст страткому, наявність окремих суспільних відносин у сфері страткому, а також констатується, що стратком виступає частиною нової правової реальності. Відтак, подана аргументація синтезована нами у висновок: **стратегічні комунікації виступають правовою категорією.**

5. Пропонується розробити Концепцію національного розвитку (різні автори пропонують власні варіанти: геостратегія, українська доктрина. Не плутати із Концепцією сталого розвитку, яка написана під відповідні документи ООН і не враховує повною мірою українські національні інтереси).

6. На підставі п. 5 розробити Доктрину стратегічних комунікацій.

7. На підставі п. 5 відповідно до видів складових суспільних відносин у сфері страткому, розробити: 1) Стратегію публічної дипломатії; 2) Стратегію зв'язків з громадськістю; 3) Стратегію військових зв'язків; 4) Стратегію інформаційно-психологічних операцій; 5) Стратегію просування цілей Української держави.

Література

1. Про Стратегію сталого розвитку „Україна - 2020” : Указ Президента від 12 січня 2015 року № 5/2015 // Офіційний вісник Президента України від 20.01.2015. 2015 р., № 2, стор. 14, стаття 154.

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 р. „Про Доктрину інформаційної безпеки України” : Указ Президента України від 25.02.2017 р. № 47/2017. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>.

3. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України „Про нову редакцію Воєнної доктрини України” від 2 вересня 2015 року № 555/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015#Text>.

4. NATO Strategic Communications Policy. Retrieved from <http://info.publicintelligence.net/NATO-STRATCOM-Policy.pdf>.

5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року “Про Стратегію інформаційної безпеки” : Указ Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021.

6. Стратегія воєнної безпеки України : Указ Президента України № 121/2021 від 25 березня 2021 року „Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року „Про Стратегію воєнної безпеки України””.

7. Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України : Наказ Міністерства оборони України 22.11.2017 № 612 // <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0612322-17#Text>.

8. Joint Communication To The European Parliament And The Council. Joint Framework on countering hybrid threats a European Union response. European Commission. Brussels. 2016. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016JC0018>.

9. Стратегія деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя: затв. указом Президента України від 24 берез. 2021 р. № 117/2021. *Офіційний вісник Президента України*. 2021. № 9. Ст. 366.

10. Стратегія людського розвитку: указ Президента України від 2 черв. 2021 р. № 225/2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 45. Ст. 2758.

11. Стратегія економічної безпеки: затв. указом Президента України від 11 серп. 2021 р. № 347/2021. *Офіційний вісник Президента України*. 2021. № 21. Ст. 964.

12. Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України: указ Президента від 20 серп. 2021 р. № 372/2021. *Офіційний вісник Президента України*. 2021. № 22. Ст. 991.

13. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України: затв. указом Президента України від 26 серп. 2021 р. № 448/2021. *Офіційний вісник Президента України*. 2021. № 22. Ст. 1056.

14. Стратегія кібербезпеки України: затв. указом Президента України від 26 серп. 2021 р. № 447/2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 70. Ст. 4417.

15. Про Стратегію біобезпеки та біологічного захисту: указ Президента України від 17 груд. 2021 р.

№ 668/2021. *Президент України*: [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6682021-40997/>

16. Про Стратегію забезпечення державної безпеки: Указ Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022.

17. Сайт Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, який було утворено при міністерстві культури та інформаційної політики України // <https://spravdi.gov.ua/pro-nas/>.

18. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності : Закон України 13 грудня 2022 року № 2834-IX // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>.

19. Васильев А.М. Правовые категории: методологические аспекты разработки системы категорий теории права. М. : Юридическая литература, 1976. 264 с.

20. Ліпкан В., Попова Т. Стратегічні комунікації: *словник*; за заг. ред. доктора юридичних наук В. А. Ліпкана. Київ : ФОРМ Ліпкан О.С., 2016. 416 с.

21. Ліпкан В. А., Сопілко І. М., Кір'ян В. О. Правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні: *монографія*. Київ : ФОРМ О. С. Ліпкан, 2015. 664 с.

22. Кушнір О. В. Поняття та сутність стратегічних комунікацій у сучасному українському державотворенні. // URL: <http://goal-int.org/ponyattya-ta-sutnist-strategichnix-komunikacij-u-suchasnomu-ukrainskomu-derzhavotvorenni>.

23. Ліпкан В. А. Роль стратегічних комунікацій в протидії гібридній війні проти України // <https://goal-int.org/rol-strategichnix-komunikacij-v-protidii-gibridnij-vijni-proti-ukraini/>.

24. Лапутіна Ю. А. Стратегічні комунікації у секторі безпеки: сучасний стан правового регулювання та перспективи удосконалення. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2017. № 1. С. 29-33.

25. Дубов Д. В., Баровська А. В. Організаційно-правові проблеми впровадження системи стратегічних комунікацій в Україні. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2017. № 1 (21). С. 10-17.

26. Шопіна І. М. Стратегічні комунікації як правова категорія: поняття та розвиток. *Наука і правоохорона*. 2020. № 2. С. 158-165 // https://naukaipravoohorona.com/journal/ukr/2020_2/18.pdf.

27. Пономарьова Д. С. Стратегічні комунікації як особливий вид взаємодії міністерства оборони України з іншими державними органами. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2021. Серія ПРАВО. Випуск 64. С. 261-264.

28. Остапенко І. О. Роль стратегічних комунікацій у правовому забезпеченні національного спротиву в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Випуск 6, 2021. С. 114-118.

29. Петров В. В. Щодо становлення системи стратегічних комунікацій органів державної влади у контексті розвитку відносин з НАТО. *Стратегічні пріоритети*. Політика. 2016. № 4 (41). С. 24-29.

30. Сивак Т. В. Інституціоналізація стратегічних комунікацій в Україні. *Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку* : щорічна Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. уч., присвячена 100-річчю держ. служби в Україні ; 25 трав. 2018 р. ; тези доп. Київ : НАДУ, 2018. С. 57-59.

31. Сивак Т. В. Концептуальна модель стратегічних комунікацій державному управлінні. *Аналітика і влада : журнал експертно-аналітичних матеріалів і наукових праць Інституту проблем державного управління та місцевого самоврядування НАДУ при Президентіві України*. 2014. № 9. С. 86-93.

32. Становлення і розвиток системи стратегічних комунікацій сектору безпеки і оборони : *монографія* / Пилипчук В. Г., Компанцева Л. Г., Кудінов С. С., Доронін І. М., Дзьобань О. П., Акульшин О. В., Заруба О. Г. Київ : ТОВ "Видавничий дім "АртЕк", 2018. 271 с.

33. Шклярчук М. Г. Стратегічні комунікації у системі державного управління України : дис. ... к-та держ. упр. : 25.00.02 / МАУП. Київ, 2018. 230 с.

34. Фролова А. Побудова системи державних стратегічних комунікацій України ; Міністерство інформаційної політики України. URL: http://mip.gov.ua/files/documents/Stratcom_Report_2016_UKR_updated.pdf.

35. Побудова системи державних стратегічних комунікацій України. Міністерство інформаційної політики України. 2016. URL: http://mip.gov.ua/files/documents/Stratcom_Report_2016_UKR_updated.pdf.

36. Положення про Раду з питань комунікацій : Постанова КМУ від 16.10.2014 р. № 544. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/247692545>.

37. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 7 лютого 2019 р. № 2680-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#n2>.

38. Про державне стратегічне планування : проект Закону України ; 05.12.2017. URL: <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e7b8af7a-7c03-4d5b-aaa5-e1c0d7e84388&title=ProektZakonuUkrainiproDerzhavneStrategichnePlanuvannia>.

39. Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних сил України : наказ Міністерства оборони України від 22.11.2017 р. № 612. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0612322-17>.

40. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 січня 2015 року „Про створення та забезпечення діяльності Головного ситуаційного центру України” : Указ Президента України від 25.01.2015 р. № 115/2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115/2015#n2>.

41. Ліпкан В. Завдання національної системи стратегічних комунікацій. *Цензор. НЕТ. Блоги*. 2016. 12 вересня. URL: <https://censor.net/ua/>

blogs/1102948/zavdannya_natsonalno_sistemi_strategichnih_komunkatsyi.

42. Ліпкан В. А. Синхронізація комунікацій // Стратегія державної інфраструктурної політики України : *словник*. Київ : В.А. Ліпкан, 2023. 252 с.

43. Нижник О. М. Стратегічний регіональний розвиток: концептуалізація поняття. *Державне управління: теорія та практика*. 2016. № 1. С. 127-140.

Меленко О. С.,
*аспірант кафедри конституційного
та адміністративного права
Запорізького національного університету*